

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ЯЩУК ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 371.15+616 – 051+378.147

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО
МОЛОДШОГО СПЕЦІАЛІСТА СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ
У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Постоян Тетяна Григорівна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
доцент кафедри управління освітніми закладами та державної служби.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Гнезділова Кіра Миколаївна,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
професор кафедри педагогіки вищої школи і освітнього менеджменту;

кандидат педагогічних наук
Демянчук Михайло Ростиславович,
Рокитнівське медичне училище,
в. о. директора.

Захист дисертації відбудеться «29» грудня 2016 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопорто-франківська, 36.

Автореферат розіслано «28» листопада 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. А. Княжева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах реформування національної системи охорони здоров'я важливого значення набуває підвищення рівня фахової підготовки спеціалістів цієї галузі. Вирішення завдань охорони здоров'я, реалізація інтегрованого підходу до збереження здоров'я людей і надання медичної допомоги населенню, потребує спеціалістів із високим рівнем професійної культури, здатних до конструктивного вирішення професійних завдань. Проблема професійної культури медичних працівників пов'язана передусім з якістю надання медичних послуг, досягнення високого рівня обслуговування та етикою працівників сфери охорони здоров'я.

Спрямованість цього процесу забезпечує окреслене нормативно-законодавче поле, що містить вимоги як до національної системи охорони здоров'я, так і до медичної освіти, а саме: Закони України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини» (2010), «Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо вдосконалення надання медичної допомоги» (2011), Концепція побудови нової системи охорони здоров'я України (2014). Зазначене вимагає модернізації фахової підготовки майбутніх медичних працівників у цілому і медичних сестер зокрема, у зв'язку з тим, що сучасне медсестринство розглядається як основна ланка медицини, що вимагає особливої уваги.

Діяльність медичної сестри, що відбувається в умовах постійного оточення пацієнтів, вимагає побудови взаємовідносин з ними, спрямованих на відновлення стану не тільки фізичного одужання, а й сприяння духовному і психічному здоров'ю.

Різні аспекти реформування і модернізації вищої медичної освіти досліджувалися вченими в таких напрямках: теоретичні засади організації і розвитку медичної освіти (Л. Воронова, Ю. Вороненко, О. Гуменюк, Л. Колос, Б. Криштопа, М. Шегедин, І. Шило та ін.); розвиток особистості в системі медичної освіти (Л. Примачок, О. Юдіна та ін.); виховання гуманності (О. Андрійчук, М. Воловська, Т. Дем'янчук, Х. Мазепа, В. Ткаченко, Я. Цехмістер та ін.) і медичної етики майбутніх медичних працівників (Ю. Віленський, Н. Касевич, В. Москаленко, П. Назар, Н. Пасечко, М. Попов, І. Сенюта та ін.); деонтологічна підготовка медичних фахівців (Є. Вагнер, М. Васильєва, В. Вербицький, О. Грандо, П. Костюк, Ю. Кундієв, Л. Переймибіда, Л. Пиріт, Є. Чазов та ін.)

Проблеми професійної культури та її формування розглянуто вченими з різних позицій: теоретичні засади професійної культури (С. Батишев, А. Деркач, Е. Зеєр, І. Сабатовська, С. Сисоєва та ін.); формування професійної культури у майбутніх фахівців різних галузей освіти (П. Батура, Н. Бочарникова, В. Гриньова, Г. Железовська, В. Ігнатов, І. Ісасєв, І. Пальшкова, О. Пономаренко, В. Сластьонін та ін.).

Ученими розкрито зміст, механізми й умови формування окремих складників професійної культури медичних працівників, зокрема: професійно-моральна культура (Г. Безродня), культура професійного спілкування

(А. Арасланова), професійного мовлення (М. Лісовий), комунікативна культура (О. Уваркіна), професійно-етична культура (Ю. Колісник-Гуменюк) та ін.

Натомість науково обґрунтовані теоретичні та методичні аспекти культуровідповідної фахової підготовки майбутніх медичних працівників не знайшли належного впровадження в медичних коледжах, про що свідчать наявні суперечності між:

- зростаючими вимогами до особистості медичного працівника як суб'єкта загальної і професійної культури та відсутністю в системі медичної освіти об'єктивних умов їх забезпечення;
- соціальними потребами оновлення структурних елементів системи медичної освіти на засадах гуманізації і культуровідповідності та відсутністю відповідних наукових розробок їх реалізації у медичних коледжах;
- вимогами толерантного ставлення до пацієнтів як одного з основних показників якості надання медичної послуги і практичною готовністю медичних сестер до забезпечення цієї функції у процесі медичної допомоги та догляду за хворим.

Актуальність, недостатня наукова і методична розробленість проблеми в теоретичному і практичному планах, що відзеркалено в окреслених суперечностях, зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – **«Формування професійної культури майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи у процесі фахової підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах наукової теми кафедри управління освітніми закладами та державної служби «Теорія і практика розвитку сучасної освіти та вдосконалення системи управління навчальними закладами» (державний реєстраційний номер 0111U009910), що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (протокол № 11 від 26.06.2013 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогічних і психологічних наук при НАПН України (протокол № 8 від 22.09.2013 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й апробувати педагогічні умови формування професійної культури майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи у процесі фахової підготовки.

Завдання дослідження:

1. Науково обґрунтувати сутність і структуру феномена «професійна культура молодшого спеціаліста сестринської справи»; уточнити поняття «професійна культура», «медична культура».
2. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості професійної культури майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи у процесі фахової підготовки.
3. Визначити та обґрунтувати педагогічні умови формування професійної культури майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи.

4. Розробити, науково обґрунтувати й апробувати модель та експериментальну методику формування професійної культури майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи у процесі фахової підготовки.

Об'єкт дослідження – фахова підготовка майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи в медичному коледжі.

Предмет дослідження – зміст і методика формування професійної культури майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи у процесі фахової підготовки.

Гіпотеза дослідження – формування професійної культури майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи відбуватиметься ефективно, якщо в практиці медичних коледжів реалізувати такі педагогічні умови: забезпечення культурологічної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи; занурення майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в активну позанавчальну діяльність культурологічної спрямованості; усвідомлення майбутніми молодшими спеціалістами сестринської справи на рівні переконань значущості професійної культури.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз наукового фонду з проблеми та його узагальнення і систематизація – для визначення мети, завдань, об'єкта, предмета, гіпотези дослідження, обґрунтування його теоретичних засад, визначення понятійного апарату, з'ясування стану розроблення теорії професійної культури медичного працівника, уточнення її сутності, функцій; логіко-системний, порівняльний аналіз для виокремлення педагогічних умов; абстрагування, формалізація, побудова аналогій – для обґрунтування моделі формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи; логічне узагальнення, порівняльний аналіз – з метою визначення критеріїв оцінювання результативності процесу формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи, обґрунтування висновків; моделювання – для розроблення структурних компонентів моделі формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи;

– емпіричні: діагностичні (бесіди, анкетування, інтерв'ювання, тестування, вивчення педагогічної документації), прогностичні (експертні оцінки, шкалування, ранжування), обсерваційні (педагогічне спостереження, самооцінка) – з метою виявлення рівнів сформованості професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи; педагогічний експеримент – для вивчення ефективності моделі та експериментальної методики формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи;

– математичної статистики (метод χ^2) – для аналізу експериментальних даних і забезпечення вірогідності отриманих результатів дослідження, підтвердження достовірності його висновків.

База дослідження. Дослідно-експериментальну роботу проведено в Одеському обласному базовому медичному училищі, Білгород-Дністровському медичному училищі, Котовському обласному медичному училищі. Усього, на різних етапах експерименту взяли участь 547 осіб, із них: 440 студентів відділень «Сестринська справа», 52 викладача та керівника-методиста виробничої практики,

18 керівників середньої ланки лікувальних установ, 37 медичних сестер з досвідом роботи до 3-х років.

Наукова новизна дослідження. Уперше науково обґрунтовано сутність феномена «професійна культура майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи» як стійке інтегративне особистісне утворення, що забезпечує якість та ефективність професійної діяльності, соціально-професійний розвиток медичної сестри, її професійної активності, заснованої на цінностях, морально-етичних нормах, професійній компетентності, професійно-моральних якостях та досвіді з надання комплексної медсестринської допомоги; визначено структуру означеного конструкту (мотиваційний, комунікативно-змістовий, практико-зорієнтований, особистісний компоненти); визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи (забезпечення культурологічної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи; занурення майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в активну позанавчальну діяльність культурологічної спрямованості; усвідомлення майбутніми молодшими спеціалістами сестринської справи на рівні переконань значущості професійної культури); визначено критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, прикладний, особистісно-рефлексивний) та їх показники; схарактеризовано рівні сформованості професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи (низький, задовільний, достатній). Розроблено, науково обґрунтовано й апробовано модель формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи у процесі фахової підготовки, що обіймає три етапи: орієнтаційний, практико-прикладний, оцінно-проектувальний. Уточнено поняття «професійна культура», «медична культура». Подальшого розвитку набула методика фахової підготовки майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в умовах медичного коледжу.

Практична значущість дослідження полягає в розробці діагностування та експериментальної методики формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи у процесі фахової підготовки; спецкурсу «Професійна культура медичного працівника», професійних ситуацій і завдань культурологічної спрямованості, що забезпечують формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи. Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі фахової підготовки молодших спеціалістів спеціальності «Медсестринство» для розробки спецкурсів і практичних занять навчальних модулів; у системі підвищення кваліфікації викладачів медичних навчальних закладів.

Результати дослідження впроваджено в процес фахової підготовки студентів Одеського обласного базового медичного училища (акт про впровадження від 08.06.2015 р.), Ізмайльського медичного училища (акт про впровадження від 10.06.2015 р.), Котовського обласного медичного училища (акт про впровадження від 17.06.2015 р.), Білгород-Дністровського медичного училища (акт про впровадження від 21.06.2015 р.), Сумського медичного коледжу (акт про впровадження № 172/1-а від 15.06.2015 р.), Первомайського медичного коледжу (акт про впровадження від 15.06.2015 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та результати дисертації пройшли апробацію на міжнародних: («Управління навчальними закладами: досвід, проблеми та перспективи» (Одеса, 2012, 2013), «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (Одеса, 2013), «Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток» (Одеса, 2014), «Теорія і практика управління освітнім процесом» (Одеса, 2014) науково-практичних конференціях; V відкритому міжнародному форумі «Сучасні тенденції у педагогічній науці України та Ізраїлю: шлях до інтеграції» (Одеса, 2014); всеукраїнських «Науково-дослідна робота в інноваційному університеті: стан, проблеми, перспективи розвитку» (Одеса, 2012), «П'яті сіверянські соціально-психологічні читання» (Чернігів, 2014), «Сучасна освітня ситуація у вищій школі та пошуки шляхів ефективного навчання» (Суми, 2014), «Формування професійної компетентності майбутнього медичного спеціаліста» (Суми, 2015), «Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки та перепідготовки освітянських кадрів» (Київ, 2015) науково-практичних конференціях.

Основні результати дослідження висвітлено у 15 публікаціях автора, із них: 5 статей у фахових виданнях України, 1 – у науковому періодичному виданні іншої держави, 7 – апробаційного характеру, 2 – додатково відображають результати дослідження (зокрема, 1 – в електронному виданні). Усі публікації одноосібні.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (283 найменування), 5 додатків, що обіймають 85 сторінок. Повний обсяг дисертації складає 299 сторінок. Основний текст дисертації викладено на 181 сторінці. Робота містить 34 таблиці, 6 рисунків, що обіймають 3 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання дослідження; схарактеризовано методи роботи; розкрито наукову новизну, практичну значущість дисертації; подано дані щодо апробації, упровадження одержаних результатів і структури роботи.

У першому розділі **«Теоретичні засади формування професійної культури молодшого спеціаліста сестринської справи»** розкрито й обґрунтовано сутність і структуру феномена «професійна культура молодшого спеціаліста сестринської справи», уточнено поняття «професійна культура» і «медична культура», визначено педагогічні умови формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи у процесі фахової підготовки.

За результатами аналізу й узагальнення теоретичних засад формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи з'ясовано, що культура є поліфункціональним явищем. Визначення культури як наукового феномена представлено з позицій філософського, філософсько-антропологічного, філософсько-історичного та соціологічного підходів (В. Букреєв, М. Вебер, Г. Зіммель, Є. Ільєнков, М. Каган, В. Козловський,

Г. Кочетов, К. Леві-Стросс, Б. Маліновський, В. Межуєв, Л. Неміровська, І. Римська, Г. Спенсер, О. Шпенглер та ін.).

Враховуючи наукові здобутки вчених, встановлено, що в науково-педагогічних дослідженнях домінують такі методологічні підходи у визначенні та розумінні культури: ціннісний (**аксіологічний**), діяльнісний і особистісний (Є. Бондаревська, Б. Гершунський, В. Гриньова, П. Гуревич, Г. Драч, Б. Єрасов, Л. Зеліско, І. Зязюн, І. Ісаєв, В. Кремень, Е. Оганесян, І. Пальшкова, В. Симоненко, В. Сластьонін та ін.). З позицій ціннісного підходу людина діє у просторі загальнолюдських цінностей, що виявляють себе в певній культурі. Людина є і об'єктом культурних впливів суспільства, і суб'єктом, який творить нові цінності. Діяльнісний підхід у вимірі культури ґрунтується на тому, що культура за своєю суттю відтворює не створені людиною продукти, а спосіб, яким вони створюються. Особистісний підхід полягає у розумінні культури як середовища, у якому формується і розвивається особистість. Аналіз різних підходів до трактування феномена «культура» дає можливість дійти висновку щодо єдності науковців у тому, що культура – це цілісне і суто людське явище, яке створюється особистістю, розвивається і змінюється завдяки її зусиллям і творчій активності.

Дослідження виконано в руслі культурологічного підходу, під яким розуміємо сукупність теоретико-методологічних положень і організаційно-освітніх заходів, спрямованих на засвоєння і трансляцію культури як системи цінностей і технологій у контексті розвитку людини та становлення її як активної індивідуальності, здатної до особистісної самодетермінації.

Основний сенс культурологічного підходу полягає у баченні освіти як процесу оволодіння особистістю культурою, що накопичена людством. Щодо фахової підготовки, то це процес оволодіння майбутнім фахівцем загальнолюдськими цінностями й культурою професійної праці як комплексу розроблених і напрацьованих упродовж тривалого часу операцій і технологій, системи ціннісних відносин, прийнятих у професії, що застосовуються в певному виді професійної діяльності (Б. Єрасов, Є. Орлова, В. Розов та ін.). Культурологічний підхід є одним із найбільш ефективних щодо вивчення різних аспектів професійної культури (І. Ісаєв).

Аналіз наукового фонду (А. Агаркова, А. Грандо, М. Жарова, Ю. Колісник-Гуменюк, Б. Петровський, С. Пустовіт, О. Уваркіна та ін.) засвідчив, що дотепер відсутній єдиний підхід щодо визначення феномена «медична культура», яка за своїм змістом і формами є самостійним напрямом у розвитку практичної людської діяльності. Медичну культуру розуміємо як складне, **системне** соціокультурне явище в структурі загальнолюдської культури, що створює соціальний досвід зі збереження життя і здоров'я людини у різних формах його організації, на різних історичних етапах. Медичний працівник є суб'єктом медичної культури, який створює її продукти – медичні, біомедичні та медико-соціальні технології, знання, матеріальні засоби для здійснення медичної діяльності та нові біосоціальні якості людини.

Проблему формування професійної культури на засадах культурологічного підходу досліджували В. Гриньова, Л. Зеліско, І. Зязюн, С. Ісаєнко, В. Кремень, Н. Ничкало, І. Пальшкова, І. Сабатовська, В. Семиченко та ін. Проведений

контент-аналіз дав можливість систематизувати різні підходи щодо характеристики поняття «професійна культура»: як один із способів соціалізації особистості (В. Бенін, Н. Крилова та ін.); основа професійної культури особистості (Н. Качуровська, І. Клемантович, Л. Коган, І. Сабатовська, О. Скворцова, Ю. Чернова, Ф. Щербак та ін.). За С. Ісаєнко, професійна культура динамічно та нелінійно розвивається, специфічно проявляючись у сфері професійної діяльності та спілкуванні. Учені (Г. Безродня, Є. Богданов, Ф. Щербак) ввели в науковий обіг поняття професійно-моральна культура суб'єкта праці, акцентуючи увагу на професійно-моральних якостях у прояві культури особистості. Професійну культуру розуміємо як професійно-особистісний феномен динамічної системи загальнолюдських професійних цінностей, знань, умінь і навичок, принципів, норм і правил поведінки та діяльності, особистісно-професійних якостей, що регулюють відносини в професійній взаємодії та характеризують рівень і якість професійної діяльності в цілому.

Специфіка професійної діяльності молодшого спеціаліста сестринської справи полягає в тому, що в ній значне місце посідає висока частотність міжособистісних контактів у процесі спілкування з пацієнтами та їхніми рідними (М. Лісовий, Г. Риб, О. Уваркіна, С. Чусовлянова, З. Шарлович та ін.). Успішність медсестринського догляду визначається не тільки і не стільки власне професійними знаннями і навичками, скільки вміннями реалізувати їх у власній діяльності завдяки розвитку професійних якостей особистості (Ю. Колісник-Гуменюк, І. Хома, Я. Цехмістер, З. Шарлович, В. Шебанова, М. Шегедин, Б. Ясько та ін.). Ураховуючи наукові здобутки вчених, чиї роботи присвячено дослідженню проблеми професійної культури фахівців різних галузей (Г. Безродня, Є. Богданов, В. Гриньова, І. Модель, І. Пальшкова, І. Сабатовська, Ф. Щербак та ін.), науково обґрунтовано та визначено структуру професійної культури молодшого спеціаліста сестринської справи як сукупність стійких взаємозв'язків між мотиваційним, комунікативно-змістовим, практико-зорієнтованим та особистісним компонентами, що забезпечують існування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи як цілісного утворення.

Професійну культуру молодшого спеціаліста сестринської справи розуміємо як стійке інтегративне особистісне утворення, що забезпечує якість та ефективність професійної діяльності, соціально-професійний розвиток медичної сестри, її професійної активності, заснованої на цінностях, морально-етичних нормах, професійній компетентності, професійно-моральних якостях і досвіді з надання комплексної медсестринської допомоги.

Аналіз наукового доробку вчених (М. Дьяченка, Е. Карпової, З. Курлянд, І. Лернера, А. Линенко, В. Манько та ін.) дозволив конкретизувати поняття «педагогічні умови» відповідно до проблеми дослідження. Під педагогічними умовами формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи розуміємо спеціально створені обставини, дії та взаємодії суб'єктів, що реалізуються в межах педагогічного процесу і зумовлені специфікою функціонування професійного навчального закладу, сукупність яких визначає результативність формування професійної культури майбутніх медичних сестер.

Визначені педагогічні умови (забезпечення культурологічної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи; занурення майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в активну позанавчальну діяльність культурологічної спрямованості; усвідомлення майбутніми молодшими спеціалістами сестринської справи на рівні переконань значущості професійної культури) реалізовано комплексно на кожному етапі формувального експерименту, оскільки всі вони впливають на процес формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи.

У другому розділі «Експериментальна робота з формування професійної культури молодшого спеціаліста сестринської справи як педагогічна система» визначено критерії, показники, схарактеризовано рівні професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи, розроблено й апробовано діагностувальну, експериментальну методики та модель формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи, подано результати констатувального і формувального етапів дослідження.

У дослідженні згідно з виокремленими компонентами структури професійної культури майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи визначено критерії з відповідними показниками: мотиваційно-ціннісний (показники: інтерес до професійної діяльності, наявність позитивної мотивації до оволодіння професією, усвідомлення цінностей професійної культури); когнітивний (показники: обізнаність у сфері професійної культури; усвідомлення значення професійної культури для успішної професійної діяльності; обізнаність у сфері професійної комунікації); прикладний (показники: здатність вирішувати завдання професійної діяльності на морально-етичних засадах, здатність до комунікативної толерантності, здатність до гнучкості професійної поведінки); особистісно-рефлексивний (показники: здатність до самооцінки рівня сформованості професійної культури, здатність до професійного самовдосконалення).

Відповідно до критеріїв і показників було схарактеризовано рівні сформованості професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи (достатній, задовільний, низький).

Достатній рівень. У майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи цього рівня наявні потреби оволодіння знаннями та вміннями професійної діяльності, пізнання особливостей професії. У них сформовано пізнавальні та професійні мотиви. Професійні цілі, цінності мають ієрархічний характер, провідними є цінності професіоналізму, самореалізації в професії і самовдосконалення. Майбутні медичні сестри цього рівня демонструють глибокі професійні знання, яскраво виражене усвідомлення значення професійної культури для успішної професійної діяльності. Вони добре обізані у сфері професійної комунікації. У студентів цього рівня професійної культури яскраво виражена сформованість умінь і навичок застосовувати комунікативні способи і прийоми професійної діяльності, ініціювати їх та виявляти толерантність за будь-яких обставин. Їх характеризує сформованість професійних відносин на етико-деонтологічних засадах і гнучкість поведінки при вирішенні професійних завдань. Їм властива адекватна самооцінка, самостійність у формуванні професійно-

моральних якостей, розвинене прагнення до аналізу і планування перспектив професійного самовдосконалення.

Задовільний рівень. У майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи цього рівня професійної культури спостерігається певний інтерес до оволодіння знаннями та вміннями професійної діяльності, прагнення пізнати особливості професії. Натомість, інтереси, пізнавальні й професійні мотиви пов'язані з життєвими цінностями матеріального характеру, хоча в них є уявлення про цінності професіоналізму. Ціннісні орієнтації носять прагматичний характер. Вони демонструють знання у сфері професійної культури, мають базові уявлення щодо професійної діяльності, прагнуть усвідомлювати залежність успішної професійної діяльності від рівня професійної культури. У них достатні знання щодо професійної комунікації. У майбутніх медичних сестер цього рівня професійної культури сформовано базові вміння та навички застосування традиційних комунікативних способів і прийомів професійної діяльності. Водночас вони ситуативно ініціюють комунікації в умовах виконання професійних завдань, проявляють вибірккову толерантність, намагаються дотримуватись норм етико-деонтологічних відносин, хоча не завжди їх виконують. Прагнуть гнучко вирішувати завдання професійної діяльності, хоча не завжди їм це вдається. Студенти цього рівня епізодично здійснюють адекватну самооцінку своєї діяльності, не завжди аналізують прогалини у власних знаннях, уміннях, професійно-моральних якостях, не прагнуть до аналізу, оцінювання і планування перспектив свого професійного самовдосконалення.

Низький рівень. У майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи цього рівня професійної культури слабо виражені професійні мотиви, вибір цінностей носить випадковий характер, переважає орієнтування на матеріальні цінності, цінності професіоналізму слабо виражені. У них недостатні знання у сфері професійної культури та слабо виражене усвідомлення її значення для успішної професійної діяльності. Знання у сфері професійної комунікації для успішного здійснення професійних завдань, уміння та навички застосування відомих комунікативних способів і прийомів поверхневі. Вони не ініціюють комунікації в умовах виконання професійних завдань, хоча намагаються підтримувати ініціативу іншого учасника взаємодії. У студентів цього рівня не виявлена толерантність, вони ситуативно дотримуються норм етико-деонтологічних відносин. Прагнення до гнучкості при вирішенні завдань професійної діяльності виражено слабо. У майбутніх медичних сестер здебільшого неадекватно завищена самооцінка фахової підготовки і професійної культури. Аналіз і планування перспектив професійного самовдосконалення здійснюють під впливом зовнішніх чинників.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту було з'ясовано міру прояву у студентів показників сформованості професійної культури за кількісними значеннями, що стало підґрунтям для визначення рівнів сформованості професійної культури (достатній, задовільний, низький).

Методика діагностики рівнів сформованості професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи містить такі методики: «Самооцінка професійної мотивації» (В. Успенський, А. Чернявська, адаптована), «Мотивація

професійної діяльності» (К. Замфір у модифікації А. Реана), «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич), «Діагностика загальної комунікативної толерантності» (В. Бойко), «Діагностика рівня розвитку рефлексивності» (А. Карпов), «Оцінка здібностей до саморозвитку, самоосвіти» (Н. Лукашевич), розроблених питальників «Професійна культура медичного працівника», «Професійне молодшого спеціаліста сестринської справи», «Професійна поведінка молодшого спеціаліста сестринської справи» (для студентів), «Професійна поведінка студента» (для викладачів), розроблених ситуативних завдань професійного вибору, бесіди, спостереження за діями студентів під час проведення рольових ігор, вирішення професійних ситуацій, позанавчальної діяльності тощо.

Результати констатувального експерименту засвідчили, що сформованість професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи розподілилась у такий спосіб: достатній рівень – 11,2% студентів ЕГ і 10,8% – КГ, задовільний рівень – 42,6% ЕГ і 41,9% – КГ, низький рівень – 46,2% майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи ЕГ і 47,3% – КГ.

З огляду на одержані результати констатувального етапу експерименту, дійшли висновку щодо необхідності проведення цілеспрямованої роботи з формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи.

Розроблена модель формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи складається із цільового блоку, що містить мету, педагогічні принципи; змістового блоку – педагогічні умови; організаційно-технологічного блоку, що обіймає три етапи (орієнтаційний, практико-прикладний, оцінно-проектувальний) із формами, методами, засобами навчання; результативного блоку, що містить компоненти, критерії, рівні сформованості професійної культури (див. рис.).

Зміст експериментальної методики було забезпечено розробленими професійними ситуаціями, спецкурсом «Професійна культура медичного працівника», позанавчальною діяльністю (конкурсна, волонтерська, санітарно-просвітницька, практика).

Реалізація педагогічної умови – забезпечення культурологічної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи передбачала аудиторну і самостійну роботу. Експериментальний матеріал виокремив та актуалізував культурологічний складник нормативних навчальних модулів: «Історія медицини та медсестринства», «Медсестринство у внутрішній медицині», «Медсестринство в неврології», «Медсестринство в онкології», «Медсестринство в інфектології». Дидактичні засоби підвищили спрямованість навчального матеріалу цих модулів на формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи. Використано навчально-пізнавальні завдання, професійні комунікативні ситуації, зорієнтовані на вирішення проблеми професійного спілкування в системі «медична сестра – пацієнт», творчі професійні ситуації, що виникають у процесі суперечливої професійної взаємодії, ігрові професійні ситуації, спрямовані на набуття первинного досвіду професійної поведінки. Упроваджений спецкурс «Професійна культура медичного працівника» посилив

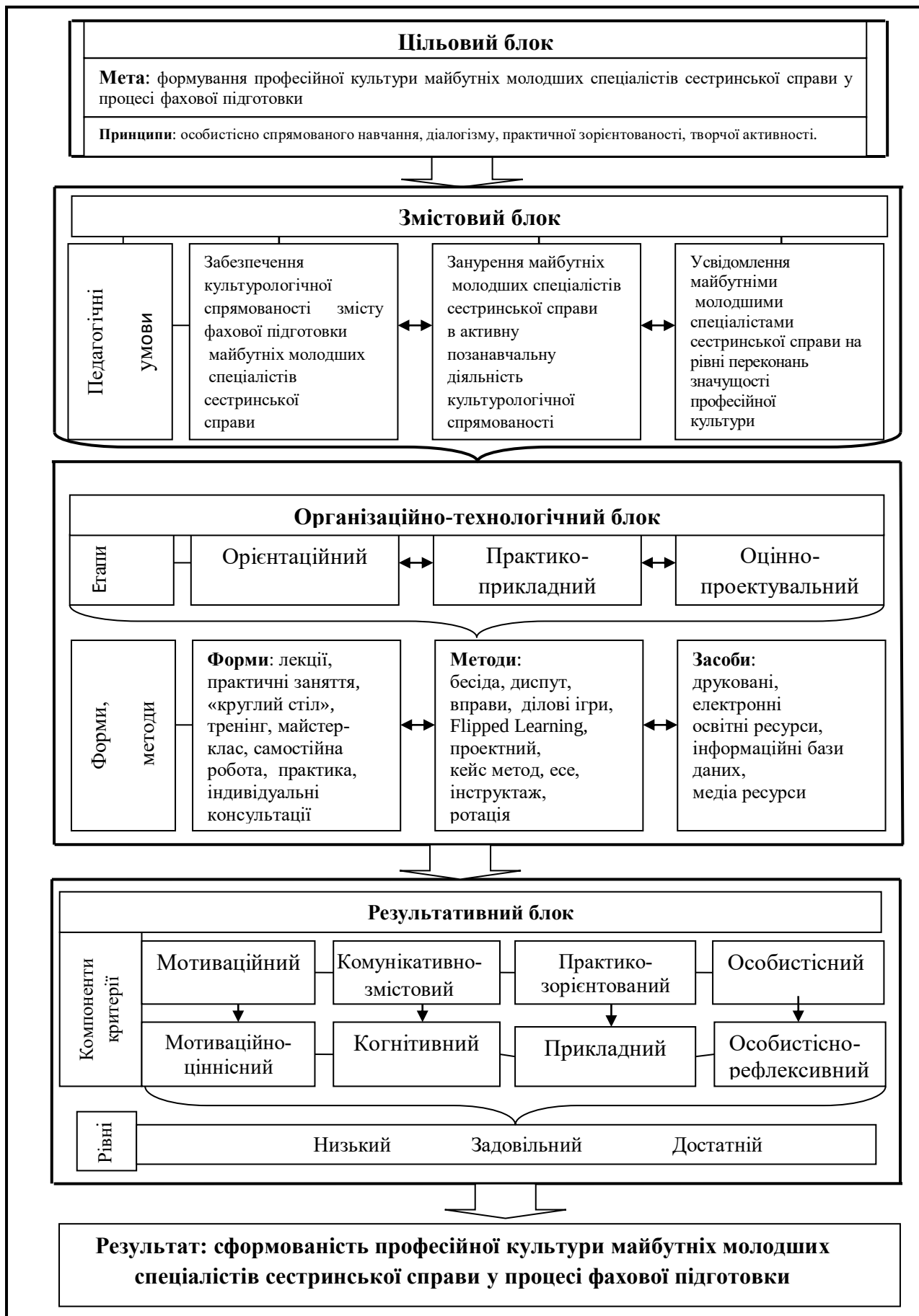

Рис. Модель формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи у процесі фахової підготовки

спрямованість студентів на формування професійної культури та забезпечив розуміння майбутніми фахівцями залежності між ефективною професійною діяльністю і належним рівнем професійної культури. Реалізація отриманого первинного досвіду професійної діяльності на культурологічних засадах забезпечувалась у процесі практики в реальних умовах лікувального закладу.

Педагогічну умову – занурення майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в активну позанавчальну діяльність культурологічної спрямованості було реалізовано в процесі виконання соціально значущих проєктів (спільна робота волонтерських груп з місцевими соціально-педагогічними і лікувальними закладами), що зорієнтовані на формування компетентностей у галузі професійної, профілактичної та просвітницької діяльності майбутніх фахівців. Волонтерська і просвітницька діяльність здійснювали позитивний вплив на особистість студентів у позанавчальний час. Крім того, така діяльність забезпечувала формування професійної культури на рівні малої групи і відображала характер взаємовідносин у трудовому колективі та результати не тільки індивідуальної, а й групової діяльності, що виражено в рівнях сформованості професійної культури учасників волонтерських і просвітницьких проєктів.

В основі самовдосконалення професійної культури фахівця лежить принцип саморозвитку, який стимулював позитивну мотивацію, захопленість, цілеспрямованість, що забезпечувало участь студентів у професійно-тематичних олімпіадах і конкурсах.

Реалізація педагогічної умови – усвідомлення майбутніми молодшими спеціалістами сестринської справи на рівні переконань значущості професійної культури сприяла стимуляція пізнавальної активності студентів щодо медсестринського догляду в нестандартних умовах завдяки вирішенню індивідуальних творчих завдань, формування ціннісних орієнтацій і настанов. Здійснення професійної самооцінки та вироблення власного ідеалу, розширення «Я-концепції» впливало на усвідомлення майбутніми фахівцями сформованості належного рівня професійної культури. Усвідомлення майбутніми молодшими спеціалістами сестринської справи на рівні переконань значущості професійної культури дозволило задіяти особистісну мотиваційну сферу студентів, зробити процес формування професійної культури майбутніх медичних сестер індивідуалізованим.

Експериментальна методика передбачала комплексне впровадження визначених педагогічних умов, формами і методами реалізації яких виступили: лекційні та практичні заняття, «круглі столи», вправи, тренінги, майстер-класи, самостійна робота студентів, практика, індивідуальні консультації, що застосовано на орієнтаційному, практико-прикладному та оцінно-проектувальному етапах формувального експерименту.

Мета орієнтаційного етапу полягала у формуванні інтересу до професійної діяльності, мотивації до оволодіння професією, усвідомлення цінностей професійної культури; практико-прикладний етап передбачав формування відповідальності, комунікативної толерантності, гнучкості професійної поведінки: на оцінно-проектувальному етапі відбувалося формування рефлексивних і

проектувальних умінь, здатності до професійного самовдосконалення майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи.

На орієнтаційному етапі формувального експерименту студентам було запропоновано творчі завдання, дискусійні, проблемні запитання, спрямовані на формування професійної культури в навчальних модулях «Культурологія», «Історія медицини та медсестринства».

Виховний аспект процесу формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи забезпечувала позанавчальна діяльність: «круглі столи» («Моє професійне майбуття», «Медична сестра в сучасному світі медичної інформатизації»), створення буклету медичного училища в межах рекламного проекту «Хочу все знати про моє медичне училище».

На практико-прикладному етапі формування професійної культури забезпечували збагачені змістом культурологічної спрямованості такі модулі професійної підготовки: «Медсестринство у внутрішній медицині», «Медсестринство в онкології», «Медсестринство в інфектології», «Медсестринство у неврології». Професійні ситуації, творчі завдання доповнювались і змінювались відповідно до змісту навчального модуля, уподобань викладачів, потреб та інтересів студентів. На цьому етапі активно використовувались професійні ситуації, як-от: «Повідомлення діагнозу», «Прохання до пацієнта (рідних) дотримуватися схеми прийняття ліків», «Пояснення процедури прийняття ліків пацієнту (зі зниженим слухом, з порушенням зору, психічно неврівноваженому)», «Переконання невпевненого пацієнта приймати ліки комплексно, а не вибірково, на власний розсуд», «Психологічна підготовка агресивно налаштованого пацієнта до прийняття болісної процедури», «Бесіда з молодшими школярами щодо дотримання гігієнічних норм і правил», «Відмова пацієнту (рідним)» (причину відмови визначали студенти залежно від теми практичного заняття). Спецкурс «Професійна культура медичного працівника» слугував системоутворювальним чинником у процесі формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи. У ході курації (спостереження хворого, оформлення історії хвороби та доповідь викладачу) відбувалася перевірка загальної культури студента, його уявлень щодо обраної сфери діяльності, сформованого рівня професійної культури. Формування навичок толерантної комунікації, гнучкості поведінки в ході професійного спілкування з пацієнтами та їхніми рідними, дотримуючись принципів медичної етики та деонтології, відбувалося в ході виробничої і переддипломної практик. Було проведено акції «А ми йдемо до вас...»: виїзне консультування містян щодо профілактики цукрового діабету, вимірювання тиску в людних місцях відпочинку, виступ агітбригади в навчальних закладах міста («Наркотику – ні! Життю – так!», «Палити? – Не палити!», «Суд над палінням»), флешмоб «СНІД без НАС!» тощо сприяли формуванню та розвитку в майбутніх медичних сестер професійної культури.

На практико-прикладному етапі проводилися виїзні майстер-класи, зустрічі з працівниками лікувальних установ – знаними, авторитетними фахівцями в галузі медичних спеціалізацій (хірургія, онкологія, педіатрія, психіатрія тощо).

На оцінно-проектувальному етапі відбувся безпосередній і віртуальний контакти зі студентами інших медичних училищ (Сумський коледж, Білгород-

Дністровське, Котовське, Миколаївське медичні училища тощо), які взяли участь в олімпіаді «Медицина у мистецтві» та професійному конкурсі «Медична сестра – 2015».

Тренінги, ведення щоденника, індивідуальні консультації студентів, «авторське» планування роботи із самовдосконалення допомагали визначити засоби, методи і форми роботи над собою в результаті аналізу конкретних ситуацій із власного практичного досвіду. Майбутні молодші спеціалісти сестринської справи виконували підсумкову творчу роботу «Моя професійна культура», оформлювали сторінку рефлексії – відповіді на запитання до себе.

Виконана в ході формувального етапу експерименту робота та її результати підтвердили, що позиціонована модель є адекватною досліджуваному процесу, оскільки відображає всі основні структурні компоненти і взаємоз'язки процесу формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи.

По завершенні формувального етапу експерименту проведено порівняльне прикінцеве обстеження щодо рівнів сформованості професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи у процесі фахової підготовки в ЕГ і КГ, результати якого подано в таблиці.

Таблиця

Порівняльні результати рівнів сформованості професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи у процесі фахової підготовки на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту

Групи	Етапи	Достатній рівень		Задовільний рівень		Низький рівень	
		абс	%	абс	%	абс	%
ЕГ	констат.	16	11,2	61	42,6	66	46,2
	прикінц.	30	21,0	95	66,4	18	12,6
КГ	констат.	16	10,8	62	41,9	70	47,3
	прикінц.	19	12,8	65	44,0	64	43,2

Як засвідчує таблиця, на прикінцевому етапі експериментального дослідження достатнього рівня сформованості професійної культури досягли 21% студентів ЕГ (було 11,2%) і 12,8% – КГ (було 10,8%); на задовільному рівні виявилось – 66,4 % ЕГ (було 42%) і 44,0% – КГ (було 41,9%); на низькому залишилося – 12% респондентів ЕГ (було 46,2%) і 43,2% – КГ (було 47,3%).

Зміни, що відбулися в результатах рівнів сформованості професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи у процесі фахової підготовки ЕГ, виявилися статистично значущими, що підтверджено значенням критерію χ^2 , на відміну від результатів КГ. На прикінцевому етапі формувального експерименту $\chi^2_{емп\phi} = 23,31$ є більшим за критичне значення критерію χ^2 ($23,31 > 5,99$), що з ймовірністю 95% доводить дієвість педагогічних умов, моделі й експериментальної методики формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в процесі фахової підготовки.

ВИСНОВКИ

У дисертації досліджено проблему формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи у процесі фахової підготовки, яка знайшла відображення у розробці, науковому обґрунтуванні, апробації моделі й експериментальної методики, що передбачало реалізацію визначених педагогічних умов формування означеного феномена.

1. Професійну культуру майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи визначено як стійке інтегративне особистісне утворення, що забезпечує якість та ефективність професійної діяльності, соціально-професійний розвиток медичної сестри, її професійної активності, заснованої на цінностях, морально-етичних нормах, професійній компетентності, професійно-моральних якостях і досвіді з надання комплексної медсестринської допомоги.

Науково обґрунтовано структуру професійної культури молодшого спеціаліста сестринської справи, зокрема взаємопов'язані компоненти: мотиваційний (мотиви, цінності, морально-етичні норми професійної діяльності, інтерес до професії); комунікативно-змістовий (обізнаність з вимогами, що висуваються до молодшого спеціаліста сестринської справи, професійними якостями, як суб'єкта професійної культури, обізнаність у сфері професійного спілкування); практико-зорієнтований (вміння аналізувати професійні ситуації, уміння приймати рішення щодо їх вирішення на користь пацієнта, запобігання ситуацій непорозумінь, механічного виконання протоколу лікування, уміння визначати причини поведінки пацієнта, колег і застосовувати відповідні моделі професійної поведінки на засадах сформованої комунікативної толерантності); особистісний, який характеризується здатністю правильно оцінювати свою діяльність щодо формування професійної культури, оцінювати досягнуті результати, усвідомлювати зміст обраної професії, виявляти зацікавлене, критичне ставлення до різних її аспектів, послідовне збагачення професійного досвіду, прагнення стати професіоналом, самовдосконалюватися.

2. Виявлено критерії і показники сформованості професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи: мотиваційно-ціннісний (інтерес до професійної діяльності; наявність позитивної мотивації до оволодіння професією; усвідомлення цінностей професійної культури); когнітивний (обізнаність у сфері професійної культури; усвідомлення значення професійної культури для успішної професійної діяльності; обізнаність у сфері професійного спілкування); прикладний (здатність вирішувати завдання медсестринського догляду на морально-етичних засадах; здатність до комунікативної толерантності; здатність до гнучкості професійної поведінки); особистісно-рефлексивний (здатність до самооцінки рівня сформованості професійної культури; здатність до професійного самовдосконалення). За визначеними критеріями та їх показниками схарактеризовано рівні сформованості досліджуваного явища: достатній, задовільний, низький.

3. Визначено й обґрунтовано педагогічні умови формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи у процесі фахової підготовки: забезпечення культурологічної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи; занурення

майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в активну позанавчальну діяльність культурологічної спрямованості; усвідомлення майбутніми молодшими спеціалістами сестринської справи на рівні переконань значущості професійної культури.

Засобами реалізації визначених педагогічних умов формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи виступили спецкурс «Професійна культура медичного працівника», навчально-пізнавальні завдання та професійні ситуації культурологічної спрямованості, культурно-просвітницька, волонтерська, конкурсна діяльність, навчальна, виробнича, переддипломна практики.

4. Розроблено, науково обґрунтовано й апробовано модель формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи у процесі фахової підготовки, що містить мету, етапи формування досліджуваного феномена (орієнтаційний, практико-прикладний, оцінно-проектувальний), компоненти (мотиваційний, комунікативно-змістовий, практико-зорієнтований, особистісний), критерії, педагогічні умови, засоби їх реалізації та результат.

Орієнтаційний етап сприяв формуванню інтересу до професійної діяльності, мотивації до оволодіння професією, усвідомленню цінностей професійної культури. Практико-прикладний етап сприяв формуванню знань і вмінь у сфері професійної культури та професійного спілкування; формуванню здатності вирішувати завдання професійної діяльності на морально-етичних засадах, формуванню комунікативної толерантності, гнучкості професійної поведінки. На оцінно-проектному етапі формувалися рефлексивні та проектувальні вміння, здатність до адекватної самооцінки рівня сформованості професійної культури, здатність до професійного самовдосконалення.

5. Результати прикінцевого етапу дослідження засвідчили кількісні та якісні зміни щодо рівнів сформованості професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи експериментальної групи: достатнього рівня сформованості професійної культури досягло 21,0% студентів (було 11,2%), задовільний рівень виявлено у 66,4% респондентів (було 42,6%), низький рівень засвідчено у 12,6% майбутніх фахівців (було 46,2%).

У контрольній групі зменшилася кількість студентів низького рівня сформованості професійної культури з 47,3% до 43,2%; кількість майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи із задовільним рівнем сформованості збільшилася з 41,9% до 44,0%; до 12,8% (було 10,8%) підвищився показник достатнього рівня.

Достовірність результатів експериментальних даних підтвердило математичне обчислення за методикою χ^2 . Встановлено, що розроблена модель формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи у процесі фахової підготовки і методика її реалізації з упровадженням визначених педагогічних умов призвела до значних позитивних змін у студентів експериментальної групи порівняно з контрольною.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи у процесі фахової підготовки. Перспективи подальших досліджень убачаємо у

вивченні індивідуально-психологічних факторів, закономірностей та особливостей формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи як у процесі фахової підготовки, так і в системі безперервної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ящук О. В. Професійна культура майбутніх медичних фахівців: культурологічний аспект / О. В. Ящук // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: збірник наукових праць Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2013, Вип. VIII (50) том. – С. 501–508.
2. Ящук О. В. Структура професійної культури медичного фахівця молодшої кваліфікації / О. В. Ящук // Наука і освіта. – Одеса, 2014. – № 7/СХХІV. – С. 195–198.
3. Ящук О. В. Критеріально-рівневий підхід до формування професійної культури майбутніх медичних фахівців молодшої кваліфікації / О. В. Ящук // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – Одеса, 2014. – № 9–10. – С. 174–181.
4. Ящук О. В. Модель формування професійної культури у майбутнього медичного фахівця молодшої кваліфікації / О. В. Ящук // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія «Педагогічні науки». – Чернігів, 2014. – Вип. 122. – С. 330–333.
5. Ящук О. В. Про перебіг та результати експериментальної роботи з формування професійної культури майбутніх медичних працівників молодшої кваліфікації / О. В. Ящук // Медична освіта : науковий журнал Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського. – Тернопіль, 2015. – № 4. – С. 74–76.
6. Yashchuk O. V. Professional culture of the modern medical professional as a scientific phenomenon / O. V. Yashchuk // Modern tendencies in the pedagogical science of Ukraine and Israel: The way to integration // Ariel University Center of Samaria. – Issue № 5. – Ariel, Israel, 2014. – P. 503–510.
7. Ящук О. В. Формування інноваційної стратегії як механізм управління нововведеннями / О. В. Ящук // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції [«Науково-дослідна робота в інноваційному університеті: стан, проблеми, перспективи розвитку»], (Одеса, 20–21 жовтня 2012 р) – Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2012. – С. 65–67.
8. Ящук О. В. Педагогічні інновації: теоретичний аспект / О. В. Ящук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Управління навчальними закладами: досвід, проблеми та перспективи»], (Одеса, 1–2 листопада 2012 р.). – Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2012. – С. 50–53.
9. Ящук О. В. Багаторівнева модель системи підготовки педагогів до інноваційної діяльності в умовах навчального закладу / О. В. Ящук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Актуальні дослідження в соціальній сфері»], (Одеса, 15 січня 2013 р.). – Одеса : ОНПУ, 2013. – С. 220–224.
10. Ящук О. В. Феноменологія базових понять категорії культури / О. В. Ящук // Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції [«Актуальні

дослідження в соціальній сфері»], (Одеса, 15 жовтня 2013 р.). – Одеса : ОНПУ, 2013. – С. 249–252.

11. Ящук О. В. Професійна культура медичного працівника як наукова проблема / О. В. Ящук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Управління навчальними закладами: досвід, проблеми та перспективи»], (Одеса, 29–30 жовтня 2013 р.) – Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2013. – С. 39–42.

12. Ящук О. В. Проблема формування професійної культури у контексті культури особистості / О. В. Ящук // Матеріали III міжнародної [«Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток»], (Одеса, 14–15 лютого 2014 р.). – Одеса : МГУ, 2014. – С. 148–150.

13. Ящук О. В. Цінності сучасного академічного співтовариства – підвалини формування професійної культури майбутнього медичного фахівця / О. В. Ящук // Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції [«Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм : проблеми теорії і практики підготовки та перепідготовки освітянських кадрів»], (Київ, 25 листопада – 5 грудня 2015 р.). – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015 р. – С. 165–166.

14. Ящук О. В. Результативність структурно-функціональної моделі формування професійної культури майбутніх медичних працівників молодшої кваліфікації [Електронний ресурс] / О. В. Ящук // Молодий вчений. – 2015. – № 7 (22), Ч. 2. – С. 80–86.

15. Ящук О. В. Професійна культура медичного працівника : навчально-методичний посібник / О. В. Ящук. – Одеса : Печатный дом, 2016. – 152 с.

АНОТАЦІЯ

Ящук О. В. Формування професійної культури майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи у процесі фахової підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. – Одеса, 2016.

У дисертації вперше визначено педагогічні умови формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи у процесі фахової підготовки (забезпечення культурологічної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи; занурення майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в активну позанавчальну діяльність культурологічної спрямованості; усвідомлення майбутніми молодшими спеціалістами сестринської справи на рівні переконань значущості професійної культури); розкрито сутність і структуру професійної культури майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи (мотиваційний, комунікативно-змістовий, практико-зорієнтований, особистісний компоненти), критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, прикладний, особистісно-рефлексивний), показники, схарактеризовано рівні сформованості професійної культури (достатній, задовільний, низький); розроблено й апробовано модель та експериментальну методику формування професійної культури майбутніх

молодших спеціалістів сестринської справи у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: майбутні молодші спеціалісти сестринської справи, професійна культура, педагогічні умови, процес фахової підготовки, експериментальна методика.

АННОТАЦИЯ

Ящук О. В. Формирование профессиональной культуры будущего младшего специалиста сестринского дела в процессе профессиональной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», МОН Украины. – Одесса, 2016.

В диссертации раскрыта сущность понятия «профессиональная культура младшего специалиста сестринского дела» в структуре которой выделены мотивационный компонент, содержащий мотивационно-ценностные представления и приоритеты; коммуникативно-содержательный компонент – знания, способствующие пониманию значения профессиональной культуры; практико-ориентированный компонент – совокупность умений, направленных на осуществление профессиональной деятельности на морально-этической основе; личностный компонент, который направлен на самооценку и самосовершенствование профессиональной культуры будущего младшего специалиста сестринского дела. Определены критерии и показатели уровней сформированности профессиональной культуры будущих младших специалистов сестринского дела: мотивационно-ценностный (показатели: интерес к профессиональной деятельности, наличие положительной мотивации к овладению профессией, осознание ценностей профессиональной культуры); когнитивный (показатели: осведомленность в сфере профессиональной культуры, осознание значения профессиональной культуры для успешной профессиональной деятельности, осведомленность в сфере профессиональной коммуникации); прикладной (показатели: способность решать задачи профессиональной деятельности на морально-этических принципах, способность к коммуникативной толерантности, способность к гибкости профессионального поведения); личностно-рефлексивный (показатели: способность к самооценке уровня сформированности профессиональной культуры, способность к профессиональному самосовершенствованию). Охарактеризованы уровни (достаточный, удовлетворительный, низкий) сформированности профессиональной культуры будущих младших специалистов сестринского дела в процессе профессиональной подготовки.

Определены и обоснованы педагогические условия формирования профессиональной культуры будущих младших специалистов сестринского дела в процессе профессиональной подготовки (обеспечение культурологической направленности содержания профессиональной подготовки будущих младших специалистов сестринского дела; погружение будущих младших специалистов

сестринского дела в активную внеучебную деятельность культурологической направленности; осознание будущими младшими специалистами сестринского дела на уровне убеждений значимости профессиональной культуры). Разработана структурно-функциональная модель формирования профессиональной культуры будущих младших специалистов сестринского дела, состоящая из целевого блока, который содержит цель, педагогические принципы; содержательного блока, содержащего педагогические условия формирования профессиональной культуры; организационно-технологического блока, определяющего этапы работы по формированию профессиональной культуры будущих специалистов сестринского дела (ориентационный, практико-прикладной, оценочно-проектировочный), формы, методы, средства обучения; результативного блока, который определяет компоненты, критерии, уровни сформированности профессиональной культуры. Содержание экспериментальной методики было обеспечено разработанными профессиональными ситуациями и заданиями, спецкурсом «Профессиональная культура медицинского работника», разноплановой внеучебной деятельностью (конкурсной, волонтерской, санитарно-просветительской, различными видами практик).

Ключевые слова: будущие младшие специалисты сестринского дела, профессиональная культура, педагогические условия, процесс профессиональной подготовки, экспериментальная методика.

ANNOTATION

Yashchuk O. V. Formation of professional culture of the future junior specialist of nursing care in the course of vocational training. – Manuscript copyright.

Thesis for the degree of Candidate of pedagogic sciences with a specialization in 13.00.04 – Theory and Methods of Professional education. – State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», of the Ministry of Education and Science of Ukraine – Odessa, 2016.

The thesis deals with the essence of the concept «professional culture of junior specialist of nursing care», which structure includes: the motivational component reflecting motivational and valuable ideas and priorities; the substantial component displaying a set of knowledge which promotes understanding of future nurses of the value of professional culture, practical and efficient component which reflects a set of the abilities directed to implementation of professional activity in medical institutions; personal component which aims at self-assessment and self-improvement of professional culture of the future specialist. Pedagogical conditions of formation of professional culture of the future junior specialist of nursing care in the course of vocational training have been defined and proved (enrichment of a culturological orientation of content of vocational training of the future junior specialist of nursing care; involvement of the future junior specialist of nursing care into dynamic extracurricular activity; awareness by the future junior professional of nursing care at the level of convictions of the importance of professional culture).

The structural-functional model of formation of professional culture of the future junior specialist of nursing care consisting of the target block which contains the

purpose, pedagogical principles, substantial block – pedagogical conditions of formation of professional culture has been developed; organizational and technological block determining stages of work on forming of professional culture of the future specialist of nursing care (orientational, practice-applied, assessment and projecting), forms, methods, means of teaching; the effective block – components, criteria, levels of formation of professional culture. Content of experimental technique have been provided with developed professional situations, a special course "Professional culture of the medical worker", diverse out-of-class activities (competitive, volunteer, sanitary and educational, different types of practical training). Levels (high, average, low) of formation of professional culture of future junior specialist of nursing care in the course of vocational training have been characterized.

Key words: future junior specialist of nursing care, professional culture, pedagogical conditions, course of vocational training, experimental method.

Підписано до друку 25.11.2016.

Обсяг 0,9 друк. арк. Формат 60х88/16 Зам. № 3611/15

Наклад 100 прим.

Надруковано у ФОП Бондаренко М.О.

м. Одеса, вул. В.Арнаутська, 60

т. +38 0482 35 79 76

info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.